

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen hetenkint egyszer szombaton egy iven. Előfizetési ár egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt, 200 szóig 2 frt, a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő, Fűvészkert-utca 1080. sz.</p>
--	---	--

Konventi képviselők választásának kérdéséhez.

III.

I.

Nagyságos Tisza István egyházmegyei képviselő ur, mikor az egyházkerületi közgyűléshez Szeremley József és társai által benyújtott indítványnak védelmére kelt, cikkében a törvény 56. §-ára fektette a fősúlyt s az indítványozóknak többi érveit, csak úgy „per tangem“ említé. Azon 56. §-nak kiemelte egy általa „irányadó pont“-nak nevezett részét, majd cikkének második részében azon irányadó pontnak erősítése és támogatása végett „egyházalkotmányunk szellemé“-re hivatkozott. Lássuk mindkettőt!

Az egyházi törvény 56. §-ának szó szerinti szövege következő: (az egyetemes konvent) „**áll összesen 38 tagból, kik közül 10-en, nevezetesen az egyházkerületek mindenikének püspöke, az erdélyi egyházkerületnek hivatalára legidősb világi főgondnoka s a többi 4 egyházkerület főgondnokai, hivataluknál fogva, — 28-an pedig az egyházkerületek által 3 évre történő választás alapján, a következő arány szerint tagjai**“ stb.

A szakasznak ezen szövegéből a t. cikkíró ur, csak ezen szavakat emelte ki: „**áll összesen 38 tagból, kik közül ... 28-an, az egyházkerületek által 3 évre történő választás alapján ... tagjai.**“

Nem én szakítottam tehát ki és „nem én tekintettem kiszakítva“ a törvényből az 53. §. f) pontját: hanem a t. cikkíró ur cselekedett akként, az 56. §. azon egy pontjával, melyet „irányadó pont“-nak nevezett és érvelésének alappontjává tett.

Pedig meg van az egyházi törvény 56-ik §-ában, ugy a logikai rend, mint a törvény többi szakaszaival való szoros összefüggés. Azon szakasz, csakis a maga egészében és a többi szakaszokkal együtt tanulmányozva, tiszta és világos.

Miről van e szakaszban szó? A konventi tagokról. Megmondja a szakasz, először azt, hogy a konvent „**áll összesen 38 tagból.**“ Aztán megmondja, hogy ezen 38 tagból, „**10-en az egyházkerületek püspökei és főgondnokai.**“ Állapodjunk meg itt!

Kik azon püspökök és főgondnokok? E szakasszal összefüggésben megmondja a törvény. Ugyanis, a 138. §. szerint: „**a püspök az egyházkerület (ime nem az egyházkerületi gyűlés!) legfőbb tisztviselője.**“ A 151. §. szerint pedig: „**a főgondnok a püspöknek**

elnök és kormányzó társa.“ Ki választja egyiket, mint másikat? Ismét megmondják a törvénynek 135. és 149. §§-ai, hogy az egyházkerület. Mennyi időre választatnak? Ott találjuk megírva a hivatolt szakaszokban, hogy „**élethossziglan.**“ Miként választatnak? ismét megmondják a 135. és 149. §§-ok, hogy: „**az egyházkerület közösges presbyteriumai által.**“ Most menjünk tovább!

Azt mondja az 56. §-nak, a t. cikkíró ur által „**irányadó pont**“-nak nyilvánított része; a konvent tagjai „**28-an az egyházkerületek által történő választás alapján.**“

Most már tegyük fel a fentebbi kérdéseket sorban! Kik a konventnek azon 28 tagja? Megmondja a törvény 60. §-a: „**az egyházkerület küldöttei.**“ Kiválasztja őket? E kérdésre felel maga az 56. §. s ezt mondja: „**az egyházkerület.**“ Mennyi időre választja? Ugyanazon szakaszban találjuk a feleletet, hogy: „**3 évre.**“ Idáig azt hiszem, nincs is, a t. cikkíró ur és közöttem véleményeltérés. Ámde itt jön a végső és vitássá tett nagy kérdés: Az egyházkerület miként választja? E kérdésre is nyílt feleletet ad az egyházi törvény 53. §. f) pontja, t. i. úgy, miként a vele egy mondatrészben elsorolt „**püspök, főgondnok, egyházkerületi tanácsbírák és jegyzők**“ választása történik; vagyis választásáról az egyházkerületi közgyűlés „**intézkedik**“; a presbyteriumok pedig „**választják.**“

Oly világos ime az 56. §-nak ugynevezett „**irányadó pont**“-ja, ha azt az egész szakasz logikai rendjére és a törvény többi szakaszaira való tekintettel vizsgáljuk, hogy minden sértés vagy sérteni akarás nélkül tévesnek mondhatnám a t. cikkíró urnak azon további állítását, hogy az 56-dik §-ban, „**az egyházkerület alatt, egyházkerületi közgyűlés értendő.**“

Mi az egyházkerület? meghatározza az egyházi törvénynek 45-dik §-a. Mi az egyházkerületi közgyűlés? megmondja ugyanazon törvény 47. §-a. Mit a törvény igen helyesen megkülönböztet: ne akarjuk azt összezavarni, összevegyíteni! De hiában is akarná bárki, mert az lehetetlen. Hiszen mindenki tudja a nagy különbséget a kettő között. Az egyházkerületnek tagja minden egyháztag, ki annak határain belől lakik; ur és szegény; pap és harangozó egyaránt. Ki vitatná azt, hogy azon egyháztagok az „**egyházkerület közigazgatási hatóság**“-nak, az egyházkerületi közgyűlésnek, mindnyájan tagjai? Ime a zsinati törvény helyesen különböztet, ne kívánja tehát a

t. cikkirő ur tőlünk azon lehetlenséget, hogy elfogadjuk azon állítását, mely szerint az 56. §-ban „egyházkerületi közgyűlés értendő.“

Azt pedig, hogy nem ellenkezik egy közigazgatási hatóság fogalmával az, hogy választásokat is teljesítsen; továbbá, hogy a megye és város törvényhatósági bizottsága is teljesít választásokat: nem vonta és nem vonja kétségbe senki. De a megye és város példája, itten döntő bizonyíték nem lehet, mert az más tér és más mező! Hogy az egyházkerületi közgyűlés is, a pénztárnokot, levéltárnokot sat. törvény szerint maga választja, ez is igaz! de talán a konventi tagokat, kik a 61. §. szerint oly széles és nagy horderejű jog- és hatáskörrel vannak felruházva: a t. cikkirő ur sem akarhatja, az egyházkerület azon hivatalnokainak sorába sorozni?

„Nem. — nagyságos Tisza István ur! — hiában mozgatunk meg minden követ, az 56. §. világos értelmének elhomályosítására.“ Saját szavai a t. cikkirő urnak ezek. Elfogadom. De vele szemközt ugyan ezt állítom és a mi föbb, bizonyítom is.

De lássuk immár „alkotmányunk szellemét!“

II.

Erre vonatkozólag a t. cikkirő urnak, saját sorai e következők: „A zsinatnak, mint törvényt hozó testületnek minden alkotó elemét (az iskolák képviselőinek kivételével) a presbyteriumok választják; a közigazgatási hatóságokat ellenben együtt alkotják a presbyteriumok által éltossziglan választott tisztviselők és tanácsbírák s az alantas hatóságok által bizonyos időre választott képviselők vagy küldöttek.“

Ezen egy mondatba foglalt két állításnak elsője, a törvénynyel ellenkező; utóbbika aztán, és a cikkben később levont következtetések e miatt kisebb-nagyobb mérvben tévesek.

A törvénynek 68. §-a nyíltan megkülönbözteti a zsinat tagjait, mint a kik „résztint hivataluknál fogva, résztint mint választott képviselők tagjai a zsinatnak.“ Elsorolja, kik „hivataluknál fogva“ tagok; és kik a „választott képviselők.“ A püspökök és főgondnokok, nem zsinati tagokul választatnak, hanem mint püspökök és főgondnokok hivatal szerint a zsinat tagjai. Ez törvény és pedig nyílt és világos törvény. A kettő közt, ha gondolkozzunk, lényeges különbség van, s éppen ezen különbségben nyilvánul, mint ki fogom tüntetni, a törvénynek a t. cikkirő ur által érvül felhozott szelleme. Ugyanis:

azt mondja a törvény 2. §-a: „a magyarországi ref. egyház zsinat presbyteri rendszer szerint igazgatja és kormányozza magát.“ Ezen elvből kifolyólag, nem csak az egyetlen törvényt hozó szerv, a zsinat nő ki, a zsinati tagok tulnyomó nagy számát közvetlen választó presbyteriumból, hanem a kormányzó szervek egymás felett álló hatósági fokozata is.

Kik alkotják az egyházmegyei közgyűlést? A 38. §. szerint a tanügy kevés számú képviselőinek kivételével a presbyteriumok elnökei és választottai.

Hát az egyházkerületi közgyűlést kik alkotják? A 48. §. szerint, az egyházmegyei elnökei, s a presbyteriumok által választott püspök, főgondnok, jegyzők, tanácsbírák. Ezekon kívül az egyházmegyei és a tanügy képviselője.

Mikor még a zsinat is, mint fentebb elmondottuk, akként alakul, — mikor, a mint láttuk, ugy az egyházmegyei, mint a kerületi közgyűlésnek tagjai is, az egymás alatt álló hatóságok elnökei, képviselői és a tanügy képviselőitén tul, legnagyobb, vagy nagy részben a presbyteriumok által közvetlen választatnak: akkor a zsinat-presbyteri rendszer alapján alkotott törvénynek szellemével, határozottan ellenkezőnek találom, hogy egy maga a konvent kivételt képezzen.

Ha már a törvényt hozók többségének bölcsesége jónak ítélte, zsinat és egyházkerületi közgyűlés közé beékelni mintegy a konventet, ottan kell azon konventet alkotó tagok közt lenni az egyházkerületek elnökeinek. És még azon esetben is, ha nevezett elnökök ottan lételet az egyházkerületek képviselőitén nézve elegendőnek nem tartanók is, — még ez esetben is, a törvény szelleme szerint mulhatatlanul ottan kell lenni a presbyteriumok kellő számu és közvetlen választottainak.

És mégis, mikor a t. cikkirő ennek ellenére, a presbyteriumok közvetlen választottait a konventből kizárni, s a konventi tagokat, az egyházkerületi közgyűlés által választatni akarja, akkor ekként kiált fel: „legyen nyugodt a nagytiszteletű ur, nincs itt a hatalmat centralisálni óhajtó törekvés, csak némelyek termékeny fantáziájában.“ A némelyek termékeny fantáziájáról mondott üres képlet, ugy tetszik nekem, hogy t. cikkirő urnak kedvencz szójátéka, mert már máskor is hallottam, mikor elég gunyorosan alkalmazta volt. Pedig az csak szójáték . . . semmi más; melynek komoly ügy higgadt vitatásánál helye alig van. Ott érvek szükségesek! Itten sem dönt azon szójáték, mert ha valaki, egy 835 ezer lelket számláló egyházkerületnek 555 presbyteriumától, a konventi tagok közvetlen választásának jogát elvitatni, — és azon jogot az egyházkerületi gyűlés alig 30 tagból álló, ugynevezett többségének jogává tenni akarja: az illető egyén állítani ugyan — mint tapasztalom — állíthatja, hogy ezen tényben „nincs a hatalmat centralisálni óhajtó törekvés,“ — de arról meg vagyok győződve, hogy ezen állítást bebizonyítani lehetetlen.

De ekként folytatja a t. cikkirő ur: „igenis rejlenék öntudatlan de nem veszély nélküli centralisálás e kérdés azon megoldásában, mely a konventet nem a többi közigazgatási hatóságokhoz, de a törvényt hozó zsinathoz hasonlóan alkotná össze s az első lépést képezné, annak mostani jellegéből kivetkötésére s egyszerű közigazgatási hatóságnál többé tételére.“

Ez tulerős vád, mely velem együtt sujtja a magyarországi mind négy egyházkerület közgyűlését, mert nem csak én akarom a konvent „összealkotásának“, vagyis a konventi tagok választásának kérdését akként öldani meg, hogy a presbyteriumok közvetlen választszanak: hanem tudtom szerint idáig akként határozott mindnégy egyházkerület közgyűlése is. Eltekintve attól, hogy én olyant, minővel a t. cikkirő ur vádol — mint fentebb kimutattam — nem akarok; minthogy én sem az egyházkerületi közgyűléseket, sem pedig magamat csalhatatlannak nem tartom: arra kérem, hogy ne csak állítsa, de bizonyítsa is be, hogy „a kérdésnek én általam óhajtott megoldásában, hol és miként rejlik az az öntudatlan, de

nem veszély nélküli centralisatio" s engemet az által hálára kötelez.

De míg azon állítását be nem bizonyítja, addig egyházkerületi közgyűlésünk határozatának, az általa védett indítvány szerinti megváltoztatása, a t. cikkirő ur szavait használva: „megrovandó következetlenségnek tűnnek fel,“ nem én előttem csak, hanem egyházkerületünk nagy többségének tagjai előtt. Ki ezen állításomban kételkedik, meg fogna győződni, ha megszavaztatná a presbyteriumokat.

De végre tévesen hivatkozott a t. cikkirő ur, a tiszáninneri egyházkerületnek Sajó-Sz.-Péteren tartott közgyűlésére is, mikor azt, mint követendő példát ajánlotta. — Ottja többi egyházkerületnek közgyűlési határozatával állott szemközt egy maga a tiszáninneri kerület közgyűlése, — és ezen helyzet döbentett meg azon közgyűlés tagjai közül többeket, kik inkább a zsinatra apelláltak és meghajlottak, mintsem szét-törjék az oly drága áron vásárolt uniót. Helyesen cselekedtek-e? Ezt megítélni nem én vagyok hivatott; de nem is a t. cikkirő ur! Mint bevégzett tény felett, idők multán, ítéletet fog mondani, az arra egyedül jogosult egyháztörténelem.

De hogy mi történnék akkor, ha a t. cikkirő ur kedvéért, a sajó-sz.-péteri példát egyházkerületi közgyűlésünk többsége követné? Az ma már nyílt titok. Mi jutnánk a tiszáninneri egyházkerületnek nem irigylendő vólt helyzetébe s a mi egyházkerületünk állana három ellenében egy maga. Elég anomalia már az unió ellen az erdélyrészi egyházkerületnek oly sok speciálitása! Minthogy azt életben hagyta a zsinati törvény 9. §-a, új zsinatig elég baj lesz vele, de rajta nem változtathatunk. Azonban kötelességünk azon specialitások számát részünkről nem szaporítani. Ha több ok nem vólna is, ez magában is elegendő arra, hogy ennek alapján én nem azt reményelem, mit a t. cikkirő ur, hogy „tavaszi közgyűlésünk az indítvány elfogadása által megváltoztatja határozatát,“ hanem ennek éppen ellenkezőjét, hogy t. i. még az indítványt aláírt tizenegy férfiú közt is lesz olyan, ki követni fogja a t. cikkirő ur által hangoztatott azon régi elvet: „sapientis est, mutare consilium in melius.“

Kiss Albert.

A Debreczeni Ellenőr folyó évi 208. és következő számokban a konventi tagok választásáról czim alatt következő cikksorozat jelent meg L.-től.

Omnia jam fient, fieri quae
posse negabam.

IV.

I.

A magyar ref. egyház debreczeni zsinata által megalkotott egyházi törvény 53. §-sa az egyházkerületi közgyűlés hatásköréről többek között azt mondja:

„f) A püspök, főgondnok, konventi tagok, egyházkerületi tanácsbírák és jegyzők választására nézve intézkedik; levéltárnokot, pénztárnokot, ügyvédet, számvevőt s minden más egyházkerületi hivatalnokot választ.“

Ezen törvény szavai után indulva 1882. évi 341. sz. végzésével azt határozta a tiszántuli egyházkerület közgyűlése, hogy ha az akkor egyházkerület közgyűlésén választott konventi tagok megbízatása lejár, a konventi tagok választása az egyes egyházközségek presbyteriumai által fog eszközöltetni.

Hasonló határozatot hozott a tiszáninneri s pár nap előtt a dunamelléki ref. egyházkerület is.

A tiszántuli ref. egyházkerületnek folyó év augusztus hóban tartott közgyűlésén többen indokolt indítványt nyújtottak be amaz 1882-iki határozat megváltoztatása végett. Kiss Albert ur pedig a „Debreczen“ 206. és 207. számában védelmére kel az egyházkerület megtámadott határozatának.

Ez és így áll a kérdés, melyhez szólani kívánok.

Nem habozom mindjárt itt határozottan kijelenteni azon véleményemet, hogy az 1882. egyházkerületi határozat megváltoztatását célzó indítvány helyes és indokolt; a három egyházkerületnek egybehangzó határozatai pedig oly határozatok, a milyeneknek nem lett volna szabad létrejönniök.

Megvallom magam is, hogy a zsinati törvény 53. §-a idézett f) pontjának szövegezése szerencsésnek csakugyan nem mondható. E pont — egymagában és csak a szavakat nézve — csakugyan kételyeket támaszthatott valódi értelme felől.

E kételyeket azonban már a kérdéses szöveg keletkezésének vizsgálatával párosult kritika is teljesen eloszlatja. Ennek eredményeképp tisztán áll, hogy itt egy végzetes szerkesztési hibával állunk szemben.

A konvent által kidolgozott s a zsinat tanácskozásainak alapul szolgált alkotmányszervezetnek 55-ik §-sa így szólott: „f) (az egyházkerületi közgyűlés) a püspök, főgondnok, egyházkerületi tanácsbírák és jegyzők választására nézve intézkedik; levéltárnokot stb. választ.“

A zsinati jegyzőkönyv szerint a zsinat 1881. november 7-iki ülésében „az 55. §. a következő módosításokkal fogadtott el: — — — az f) pont „jegyzők“ szava után „és a konventi tagok“ szavak iktatandók.“ (1881. zsin. jkv. 56. pont.)

A törvényszakaszba ekkép bejutott „konventi tagok“ utóbb a szöveg végleges megállapítása alkalmával a rangsorozatnak megfelelőleg előbbre t. i. a püspök és főgondnok után a harmadik helyre tétettek.

S megvolt a zsinati törvény 53. §-ának f) pontja ma alakjában.

Az elmondottakról az első tekintetre az látszanék, a minti Kiss Albert ur is állítja cikkében, mintha maga a zsinat közgyűlése célzatosan, elvi szempontból változtatta volna meg a tervezett 55-ik §-át úgy, hogy a törvény 53. §-sa keletkezett.

Ugyde ez csak látszat. A tervezet olyas változása nem történhetett volna meg másképp, mint a zsinat valamely tagjának módosítványa alapján, melyet a zsinati ügyrend 9. §-sa szerint írásban kellett volna beadni. A tervezet 55. §-ához azonban senki sem adott be módosítványt, azt minden discussió, sőt észrevétel nélkül, változatlanul fogadta el a zsinat mind a „Zsinati tudósító“ (172. l.) mint a zsinati napló s az annak alapjául szolgált gyorsírói jegyzetek tanúsága szerint.

Az 55. §. f) pontján tett változtatások egyszerűen a zsinati iroda szerkesztési változtatásai; ilyen volt előbb a „konventi tagok“ betétele s ilyen később a szöveg végmegállapításakor, a mikor a zsinati ügyrend 24. §-sa szerint más, mint szerkesztési változtatások nem is tétethettek volna, a konventi tagoknak előbbre tétele a szövegben.

Hogy mikép eshetett meg a „konventi tagok“ rossz helyre tétele által az értelemzavaró hiba, annak Fejes István ur a „Debreczeni Protestáns Lap“ 1882. évi 35. számában olyan természetes magyarázatát adta, melyet megerőltetés nélkül elfogadhat mindenki. Az elnök választásokról szóló f) pontba be akarta tenni a konventi tagokat is, oda szólhatott a jegyzőkhöz, tegyék a konventi tagokat a jegyzők után; a jegyző rosszul értvén az elnököt, a „jegyző szók“ után tette „és a konventi tagok.“

Amugy a pont második részének elejére jutottak volna, így az első rész végére jutottak s meglett a confusio.

A jegyzőkönyv hitelesítésekor az elnök nem vehette észre a hibát, mert csak a jegyzőkönyv és nem az elfogadott törvényszakaszok egész szövegét volt szokás felolvasni. A hitelesítésekkor szokásos figyelmetlenség és zaj között a hiba még inkább elkerülhette magának a zsinatnak figyelmét, sőt ez tán nem is fektetett nagy súlyt e tárgynál a szavakra. Nem látott okot rá. Hogy is tehetne volna fel, hogy rövid idő alatt s ép azok között, kik jobbára tagjai voltak, még kérdésessé is válhatik, hogy mi az ő akarata a konventi választások módját illetőleg, holott ugyanazon 1881. november 7-iki ülésében, pár perczel az alkotmánytervezet 55-ik §-a vita nélküli elfogadás után, minden észrevétel, vitatkozás nélkül, változatlanul magáévá tévén a tervezet 60. §-át (a törvény 56. §-a), minden kételyt kizáró határozottsággal jelentette ki abbeli akaratát, hogy a konventi tagokat az egyházkerületek válaszsák.

Az egyházegyetem, mely a multban megszokta volt magával szemben látni ellenfeleit és csak nyílt ellenzékhez volt szokva, a semmi dissonans hangtól nem zavart nagy egyetértésben, elmulaszt kellő gonddal eljárni, — egyetlen kis rést, melyen át ez új ellen egy új keletű deform irányzat, új taktikát követve, belopja magát, hogy megrontsa a mit századok munkája következetesen felépített s a jelent bölcsen megtartva rendezni iparkodott.

S hozzá még azt hirdetik az új irányzat szóvivői, hogy maga az egyházegyetem akarta azt így, a mit ők kívánnak és cselekesznek, az csak e zsinat szándékának megvalósítása!

II.

Fentebb kimutattam, hogy a zsinati törvény 53. §-a f) pontjában az, hogy az egyházkerületi közgyűlés a konventi tagok választására nézve intézkedik, a zsinati iroda által elkövetett szerkesztési hiba; magának a zsinatnak szándéka sőt határozata az volt, hogy az alkotmánytervezet 55. §-a lényegében változatlanul megmaradjon.

Nagyon elemi szabálya a törvény értelmezésnek, hogy a törvényhozónak szándékához, akaratához képest kell értelmezni a törvény hibás szövegét, nem pedig az evidens botlásból következtetve imputálni neki szándékokat.

A mit a törvényből nem fed a törvényhozó szándéka, csak betű az és semmi más. S az egyház elve: a betű öl, itt is igazság. Meglássátok, az a néhány betű, ha elibe nem álltok, még gyilkosa lesz valaminek, a mit eddig nagyon szerettetek és még most is nagyon szerettek!

De erről majd később.

Érintve volt fentebb, hogy a zsinat a konventi tagok választása módját illetőleg nyíltan is kifejezést adott törvényében a maga akaratának.

Igenis adott, még pedig olyan félreérthetetlen és határozott kifejezést, hogy valóban csodálkozni kell azon, ha e tárgynál sokan még most is kérdőjeleket látnak.

Az alkotmánytörvény 56. §-a szerint a konventi tagokat — a hivatalból tagokon kívül — az egyházkerületek választják.

Mik azok az egyházkerületek? A 45. §. értelmében több egyházmegye egyesüléséből keletkezett felsőbb egyházi hatóságok.

Ki gyakorolja az egyházkerületet megillető felsőbb egyházi hatóságot? A biráskodáson kívül egészen és kizárólag az

egyházkerületi közgyűlés gyakorolja! az 53. §. szerint, mely §-ban az egyházkerületet megillető valamenynyi hatósági jog, functió és kötelesség — a biráskodást kivéve — mint a közgyűlés hatáskörébe eső van feltüntetve és elsorolva.

Az egyházi alkotmánytörvény sok szakaszában találunk ilyen kifejezéseket: „az egyházkerület határoz.” „Az egyházkerület” szó kivétel nélkül mindig az egyházkerületi közgyűlést jelenti; és sohasem jelenti p. o. az egyházközsegeket vagy azok presbyteriumát.

A közgyűlést a 47. §. az egyházkerület közigazgatási hatóságának nevezi. Miért? Mert a peres ügyeken kívül mindazon egyházi és iskolai ügyek, melyek az egyház körébe és az 53. §. értelmében közgyűlés elé tartoznak, ugyanezen törvényszakasz bevezető pontjában általában „egyházi és iskolai közigazgatási ügyek”-nek neveztetnek.

Midőn tehát Kiss Albert ur az egyházkerületi közgyűlés, mint konventi tagokat választó gyűlés ellen felhozott egy pár érvét azzal indokolja, hogy a közgyűlés az egyházkerületnek csak közigazgatási hatósága, ez ellen könnyű a védekezés. A közgyűlés nem csak közigazgatási hatóság, hanem olyan közigazgatási hatóság, a mely a peres ügyekre vonatkozóan kívül, az egyházkerület egész joghatóságát gyakorolja.

E szerint tehát a konventi tagok választása is, mint nem törvénykezési ügy, az egyházkerületi közgyűlésre tartozik, a 45. és 53. §§. által közelebb meghatározott 56. §. értelmében.

S most feledjük el az 53. §. f) pontjának ezen czikk I. részében kimutatott fogatékos voltát s állítsuk e §-t szembe az 56. §. szakasszal.

A törvényt magyarázóknak az egy tárgyra vonatkozó, de egymástól eltérő törvényeket meg kell egyeztetnie egymással, miközben nem szabad elfelednie, hogy e törvények nem mindig egyenrangú tekintélyek.

Itt például döntőbb tekintély az 56. §. Mert ez, eltekintve az I. részben elmondottaktól, világos határozott értelemmel bír, holott az 53. §. f) pontjának értelme határozatlan. Mert továbbá az 56. §. egyenesen a konventre, a konventi tagok választására vonatkozó specialis törvény, holott az 53. §. f) pontjában e tárgy csak mellékesen érintetik.

De ha a két törvényt egyforma tekintélynek vesszük is, akkor sem lehet helye e presbyteriumok általi választásnak. Az összeegyeztetés ugyanis csak úgy lehetséges, hogy az egyházkerületi közgyűlés választ, a menynyiben a kerület az 53. §. f) pontja szerint intézkedhetik akképen is, hogy az 56. §. értelmében közgyűlésén választ, míg ellenben ha az 53. §. f. pontja alapján úgy intézkedett, hogy a presbyteriumok válaszsának, akkor már nem tehet eleget az 56. §-nak, mert már nem választhat a közgyűlés maga.

Hogy az egyházkerületi közgyűlés intézkedhetik úgy és az által is, hogy „választ”, azt ép a zsinati törvény 53. §-a bizonyítja.

E törvény így szól: „Az egyházkerületi közgyűlés általában tanácskozik és intézkedik az egész egyházkerületet illető minden egyházi és iskolai közigazgatási . . . ügyekben, nevezetesen — — d) bizottságokat választ stb; — — f) levéltárnokot, pénztárnokot, ügyvédet, számvevőt stb. választ; g) egyházkerületi tanügyi bizottságot választ.

E szerint csakugyan lehet az egyházkerületi közgyűlés „intézkedése” egyházkerületi közgyűlési „választás” is, maga a zsinati törvény s mi több, épen annak 53. §-a szerint.

Az pedig, hogy a „konventi tagok” az 53. f) pontjában a

püspök, főgondnok, egyházkerületi tanácsbírák, jegyzők sorában fordulnak elő, még egyáltalában nem jelenti azt, hogy a konventi tagok választásánál is csak annyi a joga a kerületi közgyűlésnek, a menyinyivel bir a felsorolt egyházkerületi tisztviselők választására nézve. Mert ez utóbbiak mindegyikére nézve külön törvény (135, 149, 153, 159. §§) világosan kimondja, hogy választásuk a presbyteriumok által történik; ellenben a konventi tagokat illetőleg ilyen rendelkezésű külön törvény nincs, sőt az ezekre vonatkozó külön törvény (az 56. §.) határozottan azt rendeli, hogy az egyházkerület, szabatosabban (lásd fentebb) az egyházkerületi közgyűlés válaszsza őket.

Mindezekből csak az tűnik ki, hogy a zsinati törvény 53, 65 és egyéb concernens §§-ainak egybevetése sem nyújt támpontot arra, hogy az egyházkerületek a konventi tagok választását törvényesen a presbyteriumokra bízhatnák.

S midőn a három kerület mégis ily értelemben határozott, egy a törvény magyarázás terén párját ritkító hermeneutikai curiosumnak adtak létet, melyre, tanulság okáért, méltó dolog lesz egy futópillantást vetnünk.

Két törvényt kellett összeegyeztetni; az egyiknek (56. §.) értelme világos volt, a másiké (53. §. f) homályos. Kiegyeztettek őket akképen, hogy a világos értelműt egyszerűen elejtették.

A hermeneutika eddig háromféle törvényt magyarázatot ismert, a declarativa, extensiva és restrictiva interpretatiót. Ezekhez most már negyedikül az interpretatio derogativa járult.

Törvénytörő törvényt magyarázat!

Nemde szépen hangzik?

És ezt magasztalja a „Debreczen“-ben Kiss Albert ur!

L.

A vallás és a theologia viszonya a legujabb természettudományokhoz.

Összeállította: Erőss Lajos ref. lelkész.

(Vége.)

Elvitázhatatlanul létezik valami nagyszerű cél, terv és bölcsesség a természetben, noha azt nekünk nem mindig sikerül kellő világossággal utánnomozni. Hogy minden teremtmény megtalálja itt a maga eledelét; hogy mindenik pillangó azon növény levelére rakja le petéit, melyen hernyói táplálékukat azonnal fellelik; hogy az egész emberi és állati világban a him- és nőnemű ivadékok meglehetősen egyenlő arányt tüntetnek fel,*) hogy az emberi szem alkalmazva van a napfényhez s ez reá nézve sem nem tulerős, sem nem tulgyenge; hogy a női test mindazon feltételekkel bir, melyek az embrio teljes kifejlődésére feltétlenül szükségesek: mi más volna mindez, hanemha terv, cél és bölcsesség, mely Pál apostol szerint „mélységes és végére mehetetlen.“ Nem a véletlen, nem pusztán chemiai vagy mechanicus mozgások játéka a világ nagyszerű változatossága, hanem minden tüneménynek megvan itt a maga határozott

*) Prof. Thun bási tanár 188^{2/3}. egyetemi előadásában (Socialethik u. Moralstatistik) kimutatta, hogy a legvérengzőbb s leghosszabb ideig tartó háborúk után is — a midőn ezrével hullanak el a férfiak — 10 — 15 évre mindig helyre áll az arány, mely a férfiak és nők között normalis állapotban van.

célja, a melyekben egy magasabb világrend, egy mindenható és bölcs Isten gondolatai csillámlanak fel.

S ezzel eljutottunk a fent nevezett 4 kérdés legutólsóbbikához, hogy vajjon ezen merőben mechanice materialis szempontból még csak képzelni is képzelhető-e valami moral, valami ethika!?

Előre kell bocsátanunk, miszerént egy egészséges moral existentiája, valamint ennek az egyetemes társadalmi, sőt emberi élet irányára vonatkozó befolyása sokkal nagyobb kérdés, semhogy ezen a modern természettudományok magukat szokott nyegleségökkel úgy könnyedén tul tehetnék. Itt két alternativa áll előttünk; t. i. vagy elismeri a természettudós, hogy morálra szükség van, vagy nem ismeri el. Minthogy azonban utóbbi esetben tőle minden józan értelem borzadva fordulna el s káromlásai legfelebb is a híg levegőt fertéztetnék meg: siet vala ő Herkulussal küzdő Achelausként a tekervényes utakon járó opportunismus bő köpönyegébe bujni. „Morálra — ugymond Häckel — igenis szükség van, de ez materialisticus szempontból is lehetséges!“ Schweizer, Ludewig, Lang stb. velünk együtt egyszerűen azzal felelnek, hogy: „Nem lehetséges!“ Vagy mi az a „nemesebb matéria“, amiről Häckel beszél? Ki volna az, a ki az ethikai cél szem elől nem tévesztve, ő utána így szólana: „az ember gondolatai és érzelmei merőben csak mechanice szükségszerű természeti tünemények“!? Ki volna az, a ki elég jámbor lenne elhinni, hogy „minden előre tett lépés a természettudományba — különösen a Darwin-félébe — előhaladás az erkölcsi életben is; és hogy a theoreticus materialismusnak semmi köze nincs a practicus materialismushoz“!? Sőt nagyon is sok van; amaz ősapja emennek. — És sok természettudóst a practicus materialismus veszedelmétől egyedül csak az ment meg, hogy szíve jobb, mint esze. A hol az ember szabad akarata határozottan tagadtatik, (Häckel, Moleschott), a hol az erkölcsi, az ideál tudata az érzéki, a természeti felett hiányzik; a hol a vallásos alap, az istenben való hit csak álom, csak phantasma: ott morálról szó sem lehet, vagy legfelebb is az egoismus, az önhaszonlesés moráljáról. Morál vallásos alap nélkül = null = önámítás. Sőt Schopenhauer ennél még tovább megy és így nyilatkozik: „A physika metaphysica nélkül minden ethikát összetör“, Lang pedig abban a meggyőződésben van, hogy „a hol természeti szükségszerűség uralkodik, ott a jelszó ez: „du musst“, de az erkölcsi világban: „du sollst“. A ki darwinista, az nem lehet egyszersmind morál tanító, mint a hogy Strauss e kettőt egyesíteni akarta. A darwinista vagy materialista mondhatja igen a morál tanítónak: „barátom, ne predikálj nekem mindig morált, meg morált; adj más agyvelőt, más idegrendszer; én csak azt cselekszem, a mire kényszerítve vagyok.“

Igy állunk ez utólsó kérdésre nézve s bármit beszéljen is a modern természettudomány, azt soha be nem bizonyíthatja, hogy a morál eredete a „materiában“ gyökeredznék, sőt — Ludewiggel szólva — emez merőben ellentéte annak.

Ezzel elmondottuk azt, a mit a theologia és az ujjab természettudományok közötti viszonyról elmondani legszükségesebbnek tartottunk. Célunk kettős volt, u. m. 1-ször igazolni a theologia magatartását s 2-szor feltüntetni a modern természettudósok alap nélküli feszengését. A mondottak után is azonban nem akarunk mi teljességgel egyetlenegy levelecskét sem letépni azon babérko-

szorukból, melyet az elismerés természettudósaink fejére fűt. Nem! hadd maradjon az ott továbbra is, míg majd helyébe egy jöhető jobb kor ismét másat, talán szebbet, talán maradandóbbat fűzhet. Csak azt kérjük mi ref. lelkészek, — és ezt, azt hiszszük, méltó önérettel kérjük, — ne tekintsenek a tisztelt physikus urak minket olyan szerencsétlen bünbakoknak, a kikre, vagy van arra szükség, vagy nincs, maró gunyaik, sértő élceik nyilait játszadozva lövöldözgethessék. Maradjanak a természettudományok a maguk határai között; vizsgálják a végest, úgy, a mint akarják; hanem a transzcendenst engedjék át a theológiának. Ők azért természettudományok éppen, hogy a természet tüneményeit kutassák, nem pedig a dolgok végső okát — istent. Ezt nekik a priori el kell ismerniök, különben pedig a végetlen világűrben soha sem fogják feltalálni azt a pontot, melyen hypothesisaiknak szilárd alapot vethessenek.

Egészen más kérdés aztán az, hogy vajjon a theologia ezt a végső okot képes-e megfoghatóvá tenni? Mi — ha isten engedi — más alkalommal e kérdésre is meg fogunk felelni. Addig pedig gondolkozzék ki-ki a felett, ha vajjon a természettudományi tanszékek betöltésénél szükséges-e a diplomával igazolt képesítés mellett egyszersmind felekezeti — vallási — érdekekre is tekintettel lenni, vagy nem szükséges!? A tárgy korszerű s méltó a róla való gondolkozásra.

Nyílt levél Dombi Lajos nagyváradi ev. ref. lelkész társamhoz.

Kedves barátom!

Közelebbi ismeretségünk s a kölcsönös eszmecsere szükségét, éppen e lapok folyó évi 43-ik számában inau gurált becses soraid vétetik fel velem a tollat, hogy mint kevéssel előbb te tevéd, elmondjam én is rövid, de határozott nyíltsággal egyéni meggyőződésemet azon az erdélyi ev. ref. egyházkerületben már nagy idő óta divó „Kirchen-Parádé“-ra vonatkozólag, melyet legujabban ti egynehányan oda át a tiszántuli superintendentiában is meghonosítani óhajtanátok. Értem a lelkészek ünnepélyes beiktatását.

A mint tudod, az ecclesia militans-nak én is — veled együtt — ama szerencsés gárdájához tartozom, melynek katonái a harczmezőre egytől-egyig említett Parádé zenezendülése és dobropogása között állittatnak fel. S ime mégis, ha ma ezen általatok forcirozott tartalom nélküli alakiságra gondolok, legjobb meggyőződésem szavaira hallgatva, azt kell mondanom: hagyjátok azt, mint egyik specialis örömet, hagyjátok meg nekünk, a kiváltságos jogaira anynyira féltékeny Erdély Caesar-köpenyeg szabásu palástos papjainak, — s ne akarjátok magatok és az egyház rovására a lelkészváltozásokkal különben is mindig együtt járó rendkívüli nyugták számát többekkel szaporítani akkor, midőn általános a panasz, hogy hiveink még az országos közalap érdekében rájuk rótt krajczárok pontos kifizetéséből sem igen csinálnak valami nagy lelkiismeretességet. — Mert az ünnepélyes lelkészbeiktatásokkal ezek az extravagans nyugták csakugyan megszorodnak ám!

Im előttem fekszik egyházam, a kémeri egyháznak mult 1884-ik évi s már a can. visitatio által is elfogadott zár-

számadása; s ebből azt látom, hogy az én csekély személyiségem beiktatására kijött 3 tagu bizottság napdíj czímen 15 o. é. forintot vett fel; ehhez járult a fuvardíj, mely ezen esetben 3 forintnál csak azért nem rugott többre, mert a küldöttség mindenik tagja történetesen szomszédságunkban fekvő sz.-somlyói lakos lévén, a kitünően porondozott uton együtt kényelmesen eljöhettek. De vegyük most azt az esetet, midőn mindenik — nagy valószínűség szerint — távolabb lakó iktató tagnak külön fuvardíj kell s talán olyan időben, aminőben p. o. jó magamat is pár évvel ezelőtt, mint kinevezett adminisztrátort Kisujszállásról Déva-Ványáig szállítottak; (több mint 10 kilométernyi területen át szakadatlanul vízben!) kérdem, ily körülmények között hol fog czirkálni csak a fuvardíj? Aztán a hosszas czeremónia után még meg is éheznek az a küldöttség s nem fog-e mindenik egyháznak erkölcsi köteletségében állani ama küldöttség s új lelkésze tiszteletére egy — habár a legszerényebb — magyaros ebédet rendezni? Óh igen! mindezekre pénz kell s én éppen az általad jól ismert erdélyi példákól ítélve, aligha csalatkozom, ha azt mondom, hogy egy-egy ilyen ünnepélyes lelkészbeiktatás bele kerül az egyházaknak egyre-másra legkevesebb 40 forintjába. A mint tudod, ezt az összeget 20 esztendő óta Kémer már négyizben fizette ki és hála istennek meg is birta, a minthogy a tiszántuli nagyobb egyházak is megbírnák; de vajjon — hogy a lehető legszelidebb kifejezéssel éljek — nem a legimpraktikusabb gyöngédtelenség lenne-e merő külső fény és látszat kedvéért ott a Tiszántul is ily jelentékeny összeg kiadására kényszeríteni azon egyházakat, melyek nyomasztó anyagi körülményeik közepette nyomorult existenciájokat enélkül is alig-alig képesek tengetni!? Én e kérdésekre a felelettel adós maradok; hanem kérdezd meg csak kedves barátom saját egyházmegyéid azon lelkészeit, kik csak a legkisebb beruházás vagy renoválás létesíthetése végett kénytelenek az országos közalap sok oldalról igénybe vett pénztárához folyamodni, — azok helyettem, reménylem, majd megfelelnek.

Különben is úgy áll a dolog, hogy ez az ünnepélyes lelkészbeiktatás itt nálunk is merőben tartalom nélküli formává süllyedt már. Legalább szerintem arra mutat az a velem megtörtént tény, hogy állomásom tényleges elfoglalása és a lelkészi functiók végzése után teljes 3 hét mult el, midőn végre ama bizottság az esperes elnöklete alatt egyházamba kiszállván, itt a beiktatást foganatosította. Ez a beiktatás azonban nem éppen azon sorrendben történt, amint te azt hivatolt cikkedben leírod, — amennyiben az éneklés után a szöszékbe mindjárt esperesem ment fel s az Atyát, Fiut és Szentlelket segítségül híván, alkalomszerű beszédet tartott, de minden textus nélkül s ekkor hivatott fel engemet beköszöntő imám és egyházi beszédem elmondására. Ez volt a sorrend az én beiktatásommal s ez van előírva a Vadas-Nagy Péter-féle agenda 7-ik lapján is.

Mily nagy vala azonban az én csodálkozásom, midőn az egyház leltára, okmányai, kulcsai, értékpapirai stb. kezeim közé még ekkor sem bocsátattak át! Nem ám! mert a beszo gáló lelkésznek ezen a napon történetesen dolga lévén, ezen általatok most elö t érbe tolt alkalmi ünnepély forcirozott jelentősége nem volt előtte eléggé nyomós indok arra nézve, hogy magá ndolgait félretévén, ide Kémerbe siessen. A végleges átadás ehhez ismét egy hétre történt

meg. Mi mást bizonyít ez is, hanemha azt, hogy annak az ünnepélyes beiktatásnak nimbusa itt is felettébb elhalványodott már. És ez jól is van így! Ne parádezzunk, a mig szegények vagyunk, mert különben e parádét ellenfeleink gunya könnyen a „fenn az ernyő nincsen kas“ paródiájává változtathatja.

Egyebekben — különösen pedig a confirmatio végzésére nézve, — a térdepelést és a templom felvirágozását kivéve — veled mindenben egyet értve s magamat továbbra is szíves barátságodba ajánlva, vagyok

Kémer, 1885. október 30.

Eröss Lajos,
ev. ref. lelkész.

Pár adat a róm. katolikus népszerű polemikához.

Dicsőfi József tisztelt barátomnak e lapok 43-ik számában megjelent közleménye nekem is eszembe juttatott pár csinos adatot katolikus atyánkfiai „népszerű“ polemikájához. Legyen szabad tehát ezeket — addig is, mig nagy Berlin városából valami külön dologgal szolgálhatnék e becses lap számára — úgy, amint itt-ott olvastam, egyszerűen közzétenni.

A „Germania“ című ösmert ultramontán lap p. 10. a következő épületes történettel táplálja hívő olvasóit:

Egy vasuti kocsiban valamikor egy katolikus pap, egy protestáns predikátor és egy zsidó rabbi jött össze. A predikátor csakhamar elkezdte a beszélgetést, de mind a pap, mind a rabbi részéről hidegséggel találkozott; ez azonban nem zavarta őt, sőt folytatta s vallásos térére vezette a társalgást. „Itt van együtt három pap — mondá — vajjon melyik tanítja az igazságot?“ A katolikus páter erre elkezdett fészkelődni s a kérdés miatt készülteket tett a coupé elhagyására, de a zsidó rabbi nyájason marasztotta, mondván: „Maradjon főtisztelendő ur, majd megfelelek én ennek az urnak“. S a prot. lelkészhez fordulva, így felelt: „Ha a Krisztus csakugyan Messiás volt, akkor a főtisztelendő urnak van igaza; ha még nem jött el a Messiás, akkor nekem; — de önnek semmiesetre sem.“ „A prot. lelkész erre ajkába harapott s feleletül a rabbinus kutyáját simogatta meg, gunyosan kérdezvén az állatkától: „hát te zsidó vagy-é?“ „Az én kutyám nem bőjtől — felelt a rabbi — tehát nem katolikus; a disznóhúst is megeszi, tehát nem zsidó, így bizonyára protestáns!“ Erre a predikátor befordult s boszuságában elaludt.

Eddig van a kenetes lapnak szótéljes értelmében „circularis“ története. Nem tudom, ezolta nem reproducálta-é a „Magyar állam“.

A másik még csinosabb adat, annival érdekesebb, mert hátulütője is van. Ilyenformán szól:

1624-ben az angol trónörökös meglátogatta a spanyol királyt. Az udvari fényes ünnepélyek közt egyik első helyet foglalta el a színházi nagy előadás. Az „alkalmi“ darabban a többek közt szerepelt egy katolikus és egy protestáns pap is, a tragoedia legmagasabb követelményének megfelelőleg, a darab végén természetesen meghaltak. A katolikus papot felvette két angyal, hogy a mennyországba vigye; a protestáns papot felkapta két ördög, hogy a pokolba ragadja. Azonban egy nem várt fatális intermezó történt. A természetes pátert nem bírta a két szikár angyal, égfelé emelkedésük közben elveszték

az egyensúlyt s nem csak szegény pap ütötte meg magát, de az angyalok orra vére is elindult. Az angol trónörökös nem fojthatta el e látványra nevetését. „Mit nevet?“ — kérdé a spanyol király — „hiszen inkább sajnálni kellene a szegény papot, hogy úgy megütötte magát.“ „Csak azt nevetem“ — felelé a trónörökös — „hogy a prot. papot az ördögök is jobban megőrizték, mint a katolikust az angyalok“.

R. K.

Könyvbírálat.*)

Protestáns temetési énektár a magyar és erdélyországi evangéliom szerint reformált vallásu tanítók és kántorok használatára, a temetési énekeken kívül néhány különböző alkalmakra való énekkel megtöltve. — Szerkesztette s kiadta Stiglicz Albert, nagybányai ref. kántor orgonista leánytanító. — Nagybányán. Nyomatott Molnár Mihálynál 1884. Megrendelhető a szerzőnél.

Ára 1 frt.

Ezt az énektárt megjelenése alkalmával énekgyűnk egyik kiváló tekintélyű szakfőria, Ivánka Sámuel, úgy mutatta be a közönségnek, mint egy új irodalmi csillagot; szerkesztője pedig úgy ajánlotta pártfogóinak, mint oly emléket, mely „megmarad a késő utódok és századok számára s mindaddig élni fog, mig a két magyar hazában szent énekeink zengeni fognak.“

Ilyen tekintélyes fényes bemutatás és ilyen önértetes ajánlat széles körben érdeklődést kelthetett iránta. — Ez az érdeklődés indította a nagybányai ref. egyházmegye felvidéki tanítóegyesületét arra, hogy e közvetlen közelében feltűnt új csillagot saját szemével vizsgálja meg; úgy vélekedvén, hogy annak fénye, ha valódi: őt gyönyörködtetheti leginkább; ha pedig csak állítólagos: okát kell adnia, miért nem látja ragyogónak, holott épen felette tűnt fel?

A vizsgálat eredményéről szóló jelentés megtételére az egyesület engem kért meg, s ha elfogadtam a megbízást: teljesítenem kell; bár — megvallom — eléggé nehezemre esik a közöttünk élő szerzőnek kedvét szegnem, ki előre óvást tett a bírálat ellen, ezt irva utasításul könyve számára: „ha nagy utadon esetleg valahol valami felvont szemöldökű és rossz kedvű veres czeruzás kritikussal találkozol: mondd meg neki, hogy ne bántson téged, ne zavarja a te kegyeletes hivatásodat, melynél fogva az elhunytakat csendes síri álmra altatod és a sebhedt szíveket gyógyítgatod.“

Ha egyszerűen csak arról volna szó, hogy e gyűjtemény, mint egyszerűetből összeszedett s a halálesetek által sebzett szívek vigasztalására szánt vallásos költeményfüzér tekintessék, úgy hogy a ki akarja, hadd forgassa, hadd olvassgassa: talán elengedhetnők a kritikát; de mikor egy közhasználatra kibocsátott énektár áll előttünk a végett, hogy temetések alkalmával abból énekeljünk s énekeltesünk: nem hallgathatjuk el bírálati észrevételeinket, sőt el kell mondanunk őszintén, nyíltan, mi kifogásunk van ellene? Ezt teszem én, nem felvont szemöldökkel, nem rossz kedvemben és nem bántó szándékkal, — mire okom távolról

*) Felolvastatott a nagybányai felvidéki tanítóegyesület gyűlésén 1885. okt. 29-ikén.

sincsen — hanem énekügyünk iránti komoly érdeklődésből és oly czélből, hogy a temetési szertartás rendezésére hivatottak figyelmét az énekek gondos megválogatásának szükséges voltára felhívjam.

A zsinat alkotta egyházi törvény 173. §-a így szól: „Az énekvezérektől megkivántatik, hogy az istenitisztelek alkalmával a temetéseknél is a közönségesen elfogadott és használatban levő énekes könyvet használják.“ Ebből világos, hogy a temetések alkalmával ép úgy meg kellene maradnunk a közönségesen elfogadott énekes könyv mellett, mint a templomi istenitiszteleteken. — Ugyde mi történik? Néhol használják a debreczeni kis halottas könyvet; de több helyütt, kivált itt, a mi vidékünkön, Rozgonyi, Ivánka, Horakai, Gérecz gyűjteménye, meg a dunántuli egyházkerület énektára vagy más kéziratban levő versfüzér van használatban; sőt azt is volt alkalmam tapasztalni, hogy az énekvezér maga ír a különféle gyászszövegekre énekeket. — Ezt a művészetet, úgy látszik, Stiglicz tanító ur is gyakorolta és most abban a reményben él, hogy szerzeményeinek közre bocsátásával hasznos szolgálatot tett egyházunknak s Ivánka is ilyen véleményt táplál, vagy legalább nyilvánít felőle. — Pedig a szükséges teendő nem az, hogy énekeink számát — vagy kell, vagy nem — többekkel szaporítsuk, hanem az, hogy az egyházi főhatóságok minél előbb igyekezzenek egy valódi műbecscsel bíró énekes könyvet állítani elő, mely a közhasználatra alkalmas és méltó legyen. — Addig azonban mind egyházunk elvei, mind az idéztem törvény szavai határozottan arra utalnak, hogy a régi ismeretes jó énekeket ne vegyük ki a nép szájából.

Ime, a templomi énekes könyv megújításán egyházunk legjelesebb férfiai évek óta dolgoznak, fáradoznak, még se került a nép ajkára — legalább tudtommal — egy új ének sem; hanem a temetési alkalmakra csakugy teremnek az énekek, a gyászdalok és búcsuhangok, mint a népdal s egy-egy egész énektár jelenik meg a nélkül, hogy az egyházi hatóságoknak csak tudomásuk is lenne róla. — Ezeknek számát szaporítja Stiglicz ur könyve. Röviden elmondhatnók rá az ismeretes régi kritikát: a mi jó van benne, az nem új, a mi pedig új volna, nem jó; de nézzük végig részletesebben.

Össze van benne szedve 237 darab ének; tehát egy híján épen annyi, mint templomi énekes könyvünkben a dicséret. Szerző azt írja, hogy csak 220 darabot ígért ugyan, de minthogy módjában volt többet is adni: a mennyiséget fölemelte, mi által „az énektár értékében nyert.“ Pedig de-hogy nyert! sőt veszített, mert a nagy terjedelem miatt a gyakorlati használatra alkalmatlanná lett. Ugyan kívánhatjuk-e népünkötől, hogy ennyi tenger sok különféle czifra éneket megtanuljon s meg is szeressen? Föltehetjük-e, hogy ilyen nagy könyvet a temetésekre majd valaki magával viszen? Nem marad egyéb mód, mint diktáltatni. De ezzel se érjük el a czélt, mert a nagyon szokatlan énekeket nem lesz kedve a gyülekezetnek még hallgatni sem, nem hogy utána énekelni. Lám, Debreczenben, a hol pedig minden nap több halott van, meg birják érni a kis halottas könyvvel; mire hát nekünk a mi kevés szükségletünkhöz ilyen nagy tár? A papir türelmes. Le lehet írni rá nagyon sokat. De az énekes emberek észre veszik a hibákat és nem kérnek oly énekeket, mint pl. a

18-ik, melynek 2. verse szerint így kellene szólniok a kettős-csecsemők koporsója felett a halálhoz:

„Megirigyelted a szülék örömét,
S nem szántad eltépni remény gyönyörét
Melyek őket a jövőben ringaták,
Hogy majd széppé, jókká idomíthaták;
Hiszen ők megfértek anyjuk kebelén,
Békén osztozva tápanyújtó emlőjén.“

Kevés ének kellene nekünk; csak hogy jó, népies, magyaros, valódi költő kebléből fakadt. A valódi költő pedig ritka. Miért szaporítsa az énekek számát olyan ember, a ki pl. a 46. darabot írta? Csak az első versét idézem:

„Oh, beh árva az, kinek nincs szülője,
Kinek a temető vágya — mindene:
S ott egy sír, hol halálig siratni kell
Azt, kit jó Istene adott és vett el;
Óh, árva az, mert szíve szét van dülva,
A jó szülők ajka el van némulva.“

Egyébiránt elismeréssel emelem ki, hogy Stiglicz ur nem annyira írni, mint összegyűjteni igyekezett az énekeket. Előszavában meg is nevezi forrásait, csak az a kár, hogy nem az egyes daraboknál (a mi neki nem lett volna nehéz), hanem az előszóban általánosan. Megkísérlettem az összehasonlítást; rákerestem vagy 100 darabra az ismeretesebb gyűjteményekben és úgy találtam, hogy azok nagy részét az ugynevezett átdolgozással elgyengítette.

Ő ugyanis abból a téves felfogásból indult ki, hogy a régiebb énekek dallamai többnyire idegenek; tehát át kell alakítani azok szövegét a zoltárok dallamaira. — Pedig kiki tudja, hogy zoltárverseinket Szenczi Molnár Albert francia dallamokhoz idomítá, s az igazi magyar dallamok a dicséretes és halotti énekek közt keresendők. — Így lett aztán, hogy több ismeretes jó magyar hangzású ének elvesztette eredeti szépségét. — Lássuk ennek bizonyosságul néhány darabot.

A 36. db. a legtöbb régi énekesben meg van. — Menete ez:

„Egyik sebem másik érte,
Kettős sérelmekkel sérte,
Szívem nyugalmát nem leli,
Búval teli,

Mert kettős gyász érdekeli. — Ezt a Stiglicz ur átalakítja más dallamra, és a negyedik sor, a melyik a jó hangzást adja, a melyikre az ötödik sor ráütő ríme oly szépen illik, kimarad; s lesz a 2. vers ilyeténképen:

„Jaj! mert egyik bánatomra,
Más lett szomorúságomra;
Az Ur úgy meglátogatott,
Terhem megszorított.“ — Pedig az eredetiben

így volt:

„Az Ur úgy meglátogatott, hogy meghatott“ stb.

A 102. db. a régi ismeretes dallamról szintén ilyen csonkításokkal van áttéve.

A 204. db. dallama szép is volt, jó is, ismeretes is. — Menete a szövegnek ez volt:

„Szólt az Ur, s én megyek,
Hogy Megváltómmal legyek.
Pályámat megfutottam,
Már célomhoz jutottam.“

Azonban az átdolgozó áttette a karácsoni örömének

dallamára: „Az Istennek szent angyala stb. és így alakult a szöveg:

„Szólt az Ur, ime megyek,
Hogy Jézussal ott legyek.
Zsoldomat már lefizettem,
Az Ur ítéljen felettem.“

Néha a zsoltárok dallamait is felcseréli. — Ám hagyján! ha azt érné el vele, hogy a szöveggel jobb összhangzásba jönné a dallam. — De nem úgy történik. Sőt a szöveg is gyakran megromlik. Pl. a 40. db. első verse így alakul:

„Zokog bánatában a szüle,
Szemeiből könnyek folynak le,
Midőn szeretett gyermekének
Hangzik gyászos hallotti ének,
Reményét, melyet épített,
A halál megsemmisített.“

Ilyen átalakításokat nem kérünk. Hadd maradjanak inkább úgy a régi darabok, ahogy voltak!

Másik nagy tévedése, szerintem, szerzőnek az, hogy minden megtörtént vagy megtörténhető halálesetre külön alkalmi éneket keres vagy ír. Ebből a lesz, hogy a külső körülményekhez való alkalmazkodást tulságba viszi, s ez által az ének természetéhez tartozó fenséges érzelmek helyett alacsony földi dolgok körül forgó gondolatokat kelt fel. — Megénekel minden rendű és rangú embert, a nagy hazafitól kezdve a koldusig, az esperestől a harangozóig; föltételez mindenféle halálesetet, a vízbe fulástól a fáról való leesésig; elbúcsúztatja a halottat minden hozzátartozójától, jó akarójától, szomszédjától stb. Pl. a fáról leesett gyermek felett így énekel:

„Kora halálad rendkívüli,
Borzadalmas, kinos vala,
Gondatlanság miatt vált éjre
Életednek szép nappala.“ (40. ének.)

Ugyan kérdem: minő gondolatot ébreszthet egy-egy ilyen ének? Valószínűleg ezt a közmondást juttatja eszébe a közönségnek: „Ne menj a fára! nem esel le.“

Az 1848-iki honvéd felett így kívánja énekelteni a jövő nemzedéket:

„A kik pedig itt jelen vagytok,
Tanuljátok meg mindnyájan,
Hogy állandó boldogság nincsen
Sehol e földi hazában, stb.
Ne feledjétek el soha, hogy
A sors kegye változékony,
Hogy az embernek nagyobb része
Önző, irigy és hajlékony“ stb. (142. é.)

A 212. énekben így zeng:

„Tovább már nem kísérhetünk,
Tilt s visszahi az életünk,
Nyugodni fogsz alatt magán,
A hosszú siri éjszakán“ stb.

A ki ilyen prózai oktató szónoklatfélét énekelteni akar: az nem veszi figyelembe, hogy az ének a lyrai vagy lantos költemények legmagasabb igényű faja, a lelkesedéssel telt léleknek Istennel való társalgása, hangokba olvadó imádság.

Szerzőnk azonban mindjárt az 1. énekében szónokol. Ilyen búcsúztató szavakat intéz a szülékhez és rokonokhoz:

„Jó szülék és rokonok!
Mig álomra hajtja
Kis fejét e tört virág,
Áldásul óhajtja:
Zavartalan békében
Még soká éljétek,
Állandó boldogság és
Békesség veletek.“

Az énekek külső alakját illetőleg általában elmondhatjuk, hogy a magyar hangsúlyon alapuló ütemes verselésnek, zengzetességnek s a tartalom és versalak összhangzásának alig találjuk az egész könyvben nyomát; ha csak a szóról szóra átvett régi énekek valamelyikében nem keressük.*) Ellenben a költészet egyszerű szépségével ellenkező cziczomás szavak, idegenszerű szófüzések, rossz rímek, szócsonkitások és több efélék csak úgy hemzsegnek benne akárhol. Pl.

„Szülék! reménybimbótok elhullt,
Ki a reggölén alig pirult.“ (6. é. 3. v.)
„Lelkednek sátora
Lesz a földnek pora
S olyan ereklýe.“ (10. é. 2. v.)
„Alig mosolyga rátok a lét,
Alig szívátok első legét.“ (19. é. 1. v.)
„Oh, de legyetek nyugodtak
Még se b h e d t s z i v ü szülék!
Mert az elpihent halottak
Hamvain leng égi bék.“ (20. é. 3. v.)
„Áldást kíván éltetekre,
Szomorodott háznéptekre.“ (3. é. 5. v.)
„Kis koporsóba tettek be,
Emlékedet meg szívökbe.“ (5. é. 2. v.)
„Az ifjúság csak csábfény s álomvilág
Elmosódnak virágos képzetei,
Melyeket alkottak a létkezeti,
Ha nyomába komor enyészet hág.“ (55. 1. v.)

A toldalékban 17 ének van, melyek ellen többféle szempontból is méltó kifogásaink lehetnek. Itt is a sok különböző alkalomra számít a szerző. Templomszentelés, orgonaszentelés, temetőszentelés, emlékkőállítás, esketés, keresztelés, hiterősítés, közvizsgálat, új év, mindegyik új éneket nyer. Esketéskor pl. így kellene énekelnünk:

„Két oly sziv állott itt meg e szent helyen,
Mely most a páros életnek kötele
Által egygyé való létét várja.
Kérünk téged legszentebb valóság,
Ugy egyesítsd ezeknek sziveket,
Hogy ezek által mind a te nagy neved
Időkről-időkre áldattassék,
Mind a közjó előmozdittassék.“ (226.)

*) Régi énekek: 3, 4, 5, 6, 8, 9, 13, 17, 20, 21, 23, 27, 29, 30, 31, 32, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 44, 45, 51, 53, 55, 56, 57, 58, 65, 66, 67, 70, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 89, 93, 96, 102, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 117, 119, 121, 122, 125, 131, 132, 133, 134, 135, 138, 140, 143, 148, 151, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 179, 181, 183, 185, 186, 187, 190, 194, 198, 202, 204, 213, 219, 220. stb.

„Mikor a lelkész áldozik“: akkor pedig így kellene énekelni a közönségnek:

„Nyilj meg, szentek szente,
Im az Ur felkentje
Áll a vallás oltáránál.
Most áldozik magáért,
Nyájának ő javáért
Könyörög a Jehovának.“

Ilyen áldozatos és kenetes éneket én, az én Uramnak nem felkentje, hanem egyszerű szegény szolgája, nem szeretnék hallani akkor, mikor urvacsorát veszek; és úgy hiszem, úgy van vele minden igazi református lelkész-társam.

Összefoglalva a mondottakat, őszintén és nyíltan kifejezést adunk azon való csudákozásunknak, hogy Ivánka ezt az énektárt megdicsérte és használatra ajánlotta; mert a mi véleményünk az róla, hogy privát passióból olvasás végett összeírhatta és kiadhatta ugyan Stiglicz tagtársunk; de azt, hogy közhasználatra elfogadható alkalmas énektárnak tartsuk, ne kívánja. Az énekügygyel foglalkozó bizottság pedig terjeszse ki figyelmét a temetési énekekre is, és legyen rajta, hogy minél előbb köztékintélyű jó temetési énektárt nyerjünk.

Gergely Károly.

A potsdami edictum s a poroszthoni francia egyház kétszáz éves örömnépe Berlinben.

A szerencsétlen fontainebleau-i rendelet után keserves idők következtek a szegény hugenottákra. Az elnyomás s üldözés minden módja és eszköze felhasználtatott ellenök. A kard sebezve, a korbács meggyalázva űzte őket vissza az egyedül üdvözítő szent egyház a nyári keblére, erkölcseleneknek bélyegzék őket, a papjaik által megáldott házasságot bűnös együttélésnek nyilvánítva; keserű sebet ütöttek a szülői szíven nem egyszer, elragadva a gyermekeket a kolostor számára. Alig egy-két hősi elszántságu pap ajkáról hangzott már az evangéliumi biztató szó is — a pusztaságon, vagy a ledöntött templom romjai között. Nem volt más hátra, mint a hittagadás, vagy menekülés a hazából, midőn annak határán néhol szervezett csapatok, de több helyen fanatizált parasztok tartottak a menekülők ellen rendszeres hajtóvadászatot!

Képzeltetni a nagylelkű brandenburgi választó fejedelem: Frigyes Vilmos haragját, ki már aprilban merészen ellentétbe helyezé magát a nagyhatalmu XIV. Lajossal, kimondva, hogy „meggyőződése szerint ő és a többi hatalmasságok nehezen tudnának Isten előtt számolni, ha összetett kezekkel néznék a tiszta evangéliumi tan kiírtását!“ S az 1685. okt. 18-iki rendeletre már okt. 29-én megjött a választó potsdami edictumban, melyben a szorongatott hitsorsosoknak nem csak szabad bejövételt biztosít tartományába, de megmutatja s őrizni igéri az utat a kijelölt letelepedési helyekig. S ezzel nem szűnik meg gondoskodása; rendeli, hogy itt az elhagyott, vagy állás nélküli egyének birtokába tartozó házak nekik átadassanak örök tulajdonul, az építkezésre anyagot ingyen nyerjenek s mindenek felett 6 évig élvezzék a teljes adómentességet. Kö-

vetkezik ezután a kiváltságok és szabadalmak egész sorozata, melyek közt ott van, hogy minden települési helyen templomot építhetnek, melyben külön lelkész vezetése alatt francia isteniszteletet tarthatnak. A fejedelem nagylelkűségének szép képét tüntetik fel a befejező sorok, melyek a hivatalnokoknak meghagyják, hogy „a menekültek iránt minden segítséggel, barátsággal, szeretettel és jósággal legyenek!“

A rendelet eredményét aztán röviden és hiven ecsetelik Nagy Frigyes szavai: „XIV. Lajos visszavonta a nantesi edictumot, mire 400,000 francia hagyá el a hazát. A leggazdagabbak Angliába és Hollandiába mentek, a szegényebbek, de legmunkásabbak Brandenburgba futottak, számok 20,000-re megy.“ S hogy e tömeges beköltözés áldásai is nagyok voltak, azt ugyanő elismeri, mondván: „Ők segítettek kipusztult városainkat benépesíteni s ipart teremtetek nekünk, a mi hiányzott. Nemes ifjaink nevelése egész a francziák kezébe került, ezeknek köszönünk mi is az emberekkel érülködésben több szelidséget s határozottabb erkölcsiséget.“

S valóban tagadhatatlan az, hogy a fejlettebb iparu és műveltségű, a művészetek iránt fogékonyabb francziák mindezeknek emelését előmozdithatták, de még inkább bizonyosnak tekinthetjük azt, hogy hitökért való szenvedéseiknek látása erkölcsileg felemelő hatást gyakorolhatott hitsorsosaikra s emelhetette azok lelkesültségét és hithűségét. Másrészt a simulékony lutheri protestantizmusnak is adhatott határozottabb jellegét a jóval merevebb kálvini tanok megismerése. Ezt bizonyítja már az is, hogy a két irányzat közt a különbség annyira enyészett idők multán, hogy ma már csak a francia nyelv mutatja a különböző eredetet, annyival inkább, mert a francia protestánsok Poroszország újjászületése óta egyenjogú polgárai is lőnek az államnak, melyet nem hagytak el akkor sem, midőn a század első éveiben sok csapással sujtották s midőn Napoleon 1806-ban szabad visszatérést engedett, sőt hiven munkáltak érdekeit akar a közművelődés terén: nevelő-, árva- s tudományos intézeteikkel, akar a harcmezőn karddal kezökben s vérök ontásával, vitézi halállal.

S most hálásan ülte meg e ma már csak Berlinben több ezrekre menő francia protestáns gyülekezet a potsdami edictum kiadásának 200-ik évfordulóját. Már 28-án ott volt úgy Frigyes Vilmos, mint a templomoknak befejezését is lehetővé tevő Nagy Frigyes szobrainál a francia színű szalaggal ellátott babérkoszoru az egyszerű felirattal: „Die dankbare französische Colonie“ s ugyane napon d. e. 10 órakor a Kálvin szobrának leleplezése kezdé meg az ünnepélyességek sorozatát. D. Hargues tartott ekkor egy szép ünnepi beszédet az egyház 200 éves fennállásáról s Kálvinnak reformátori jelentőségéről, miközben lehullt a lepel s láthatóvá lőn a mellszobor, síma gránitalapon körülvéve az árva gyermekektől. Az ének s átvevő pár szó után a colonia helyiségében két márványtáblát lepleztek le, egyik a menekültek szives fogadtatását, másik a templom megalapítását tüntetve elő.

De a tulajdonképi ünnepély csak okt. 29-én d. u. 2 órakor volt a zöldelő növényekkel és guirlandokkal gazdagon ékitett francia domban. Az oltár előtti tér fényes közönséggel telt meg. Pár perczel 2 óra előtt a főpolgármester egy iratot nyújtott át Neszler lelkésznek, melyben a

város köszönetét s elismerését fejezi ki azon nagy eredmények felett, melyet a francia prot. colonia létrehozott s örömmel vesz részt annak ünnepélyében. Pont 2 órakor lépett be a trónörökös, az őt fogadóknak nyilvánítva, hogy „miután minden történelmi iránt tudvalevőleg érdeklődik, örömmel jött ide is, elhozva nejét és leányait“, s a potsdami edictum emlékére a potsdami gárda egyenruháját viseli. Miután a virágokkal díszített páholyban helyet foglalt, az árva gyermekek éneke, a közének s az oltár előtti liturgikus tények megnyiták az ünnepélyt. A hitvallás, majd az „Erős vár a mi istenünk“ hatalmas hangjai remekül kísérvé a trombita-zenekartól, előkészíték a lélek felemelkedését s valami sajátságos megatottságot öntöttek a gyülekezetbe, úgy, hogy maga a kath. főpolgármester is, mint látszék, egész bátran és buzgón énekelt vele együtt.

Most az ősz Tournier lelkész lépett fel s ünnepi beszédje csodás erővel és hatással hangzott el az I. Kir. VIII. 57—58. v. felett. „E szavakat egykor Salamon mondá az új templom felszentelésénél, így szólunk ma mi is hálás elismeréssel“ kezdé beszédét. „Mások dicsőíthetik Frigyes Vilmos tetteit, mi áldjuk őt s hálásan és szeretve emlékezünk rá“ folytatá aztán, erős vonásokkal rajzolva az ünnepély jelentőségét s végül buzdítva a jelenlegi generációt, hogy a mit örökölt az elődöktől, szerezze meg azt maga magának s birja az idők végeig — az egyházért s vallásért lelkesülni tudást! A beszéd után a „Nun danket alle Gott“ kezdetű ének zengett meghatóan, mely ének 1648. óta a protestánsoknak örömeke, s végül a közönség eloszlása közben a császár nevében érdemrend adatott át az ősz lelkésznek.

Ez rövid leírása az ünnepélynek, melyet még kiegészített estve az ünnepi előadás és jelmezes menet, feltüntetve a hugenottáknak IX. Károly, XIII. Lajos és XIV. Lajos alatti üldözését s a brandenburgi választó fejedelem általi szives fogadtatást. 10,000 márkba került ez ünnepély, de ez összegnek alig ötödét adták ki a belépti díjak, a többi jótékony adakozásból fedezik.

Hiszem, mi is bezárhatjuk e sorokat azon ószinte kívánsággal: „Adjon isten e prot. gyülekezetnek sok évszázadon át zavartalan fennállást és gyarapodást!

Futó Zoltán.

Adalékok a tiszántuli ev. reformált egyházkerület történetéhez.

XVIII.

Egyházkerületi gyűlés 1761. augusztus 11.
Debreczenben.

Jelenvoltak: Vecsei János superintendens, Herczegszöllősi István szabócsi, Füredi Mihály vásárhelyi, Kápolnási Mihály bihari, Zoványi József zilahi, Kömlei Márton beregi, Nagyfalusi János károlyi, Derecskei András érmelléki esperesek és más kitűnő tiszteletes férfiak; a világiak közül: Dobozy Mihály főcurátor, Lónyay László, Patay Sámuel, Domokos Márton bíró, Csanádi János s némely debreczeni senátorok.

Ordinatio. A Szentlélek segítségül hívása után

következők erősítették meg kéznek företételével a lelkészi hivatalban: Szabácsi Ferencz tamásii, Szalacsi Mihály ráczbőszörményi, Bogdányi József nyüvedi, Töltési Ferencz csatári, Szőnyi Mihály siteri, Németi István bagosi, Matólczi György ujjvárosi, Egri Sámuel egyeki, Tasnádi József péterfalvai, Sárkány István dabólczi, Keresztesi János hodosi, Körös András n.-szőlősi, Tóth György nevetlenfalui, Gönczi István bábonyi, Vecsei József szoboszlói, Incze Pál aklii, Sárvári János hadházi, Bélyei Péter nádudvari, Jakab Izsák szirmai, Turi Sámuel kabai, Kovásznai János acsádi, Balogh Mihály karászi, Tóth Ferencz kereszturi, Szabó István bajji, Szentpéteri István kéki, Hajdu István pazonyi, Veszprémi János ajaki, Tatai Mihály mike-pércsi, Aszalai István patóházi, Zelizi Márton téglási, Székelyhídi András m.-pályii, Halasi István csökmői, Földesi N. Pál füredi, Szomoróczy György vámospércsi, Hidi Sámuel dadaai, Mogyorósi Sámuel zsákai, Czeplédi Pál szakállai lelkészek. III. köt. 24. lap, 1. szám.

Házassági ügy. Nemes Konyári Kenéz István debreczeni polgár és esküdt s Szilágyi Mária debreczeni szenátor Szilágyi Mihály leánya törvényes házasságok volnának, de már darab idő óta mások nagy botránnyára külön élnek. Idéztetvén megjelentek a gyűlés előtt s itt a nő elvégre elfogadta a férj békejobbát s megáldatva eltávoztak; de a férj mindjárt visszatért s fájdalommal jelenté, hogy a mint kiléptek, neje ezt mondá: ezután is az leszek, a ki eddig voltam. Ennélfogva végeztetett, hogy ha békében s tisztességben együtt nem laknak, a polgári hatóságnak fognak átadatni. III. köt. 25. lap, 2. szám.

Ágens. Dömjén Gergely bécsi udvari ágens eladósodván s a hitelezők, különösen Tokaji György volt miskolczi lelkész özvegye által végrehajtással fenyegettetvén, fizetésének fele részét előlegeztetni kéri, mert különben félté, hogy a végrehajtás miatt az egyházak közügyeire is károk és bajok következnek. Végzés: Nagyon vigyázni kell, mert bizonyos, hogy az ágens nagyon el van adósodva, mért nem kért pénzt a többi kerületektől is; a nála lévő iratokat mind el kell venni tőle; a tervben lévő ágensi utasításnak irjon alá; az általa adandó kötelezvény fogalmazványát küldje le; minden vagyonát kösse le; reá nézve is jobb lenne, ha felesége nem laknék Bécsben. III. köt. 25. 26. lap, 3. sz.

Veresmarti Sámuel ólcsvai lelkészt, a ki sok bűnei miatt a tractus által hivatalából letétetett, most némely tekintélyes papok vissza akarják helyezni, de Szemerei János turai lelkész s tanácsbíró folyamodik e szándék ellen a superintendentiához. A következő gyűlésre halasztatik az ügy; a superintendens járjon jól végire a dolognak. III. köt. 26. lap, 4. szám.

Debreczeni főiskola. A tanárok kéri, hogy a főiskola ügyében, melynek gondja az egész magyar ref. egyházra tartoznék, legalább a tiszántúli egyházkerületben a segélygyűjtésre nézve czélszerűbb intézkedés tétessék. A tanárok erre vonatkozó javaslata elfogadtatik s magyarra fordítva köröztetni fog. III. köt. 26. lap, 5. sz.

Pál Gergely gunyverse. Borbély Sámuelné aszszony temetése alkalmával talált pasquilnak, a mely nem egyéb, mint az akadémikusokat s némely ifju papokat sértegető gunyirat, magyar versekben, szerzője kitudódott, hogy t. i. az nem más, mint Pál Gergely előbb nádudvari, jelenleg tiszta-szent-imrei lelkész a kunsági egyházmegyében. — Az illető egyházmegyei esperes Kaszap István megbizatik tehát, hogy ez ügyben a kánon-szerű eljárást tegye meg. Ez rögtön jelentti is, hogy ő megbüntette már Pált a zoványi kánonok értelmében 100 frtra. Ezt azonban mint nem egyházi, hanem polgári büntetést az egyházkerület nem hagyja helyben, hanem azt rendeli, hogy valami más büntetés szabassék s ez az egyházkerületnek bejelentessék. III. köt. 27. l. 1-ső sz.

Hunyadi András Saápon hivatal nélkül időző lelkész ellen több rendbeli vádak emeltetvén, a superintendens által megidézett, de mindent tagadott. Várja be a hivatalos nyomozást. III. köt. 27. l. 2-ik sz.

Excommunicatio. Csengerben Oláh Jánosné Hadadi Borbála, Komlósi András csengeri lelkész házában lopást követett el s különben is rossz életű nő, ez oknál fogva a vármegyei törvényszék által excommunicáltatott. — Miután azonban e törvényszéken csak világiak voltak jelen s az excommunicatiót intések nem előzték meg, ennél fogva ezen ítélet alul Hadadi Borbála feloldatik, s Komlósi András, a kit Jeremiás István esperes, mint ez ügyben neki ellenszegülőt, az alispán közbejöttével hivatalából elhamarkodva letett, tüstént visszaállítatik s ha a vármegye által kérdőre vonatnék, jelentse ki, hogy az egész ügyben hozott vármegyei ítélet meg van semmisítve. III. köt. 27. 28. l. 3-ik sz.

Excommunicatio. Zilah városa panaszolja, hogy ottani lelkész és esperes Zoványi József egy polgárt csekély okokért excommunicált s annak e miatt temérdek kellemetlenséget kell szenvednie. — Maga az esperes nyilvánítja, hogy azon ember azért segregáltatott, mert az ő idézésére meg nem jelent; ennél fogva itt excommunicatióról nem lehet szó. III. köt. 28. lap, 4-ik sz.

Debreczeni consistoriumban 1761-ik évi szeptember 9-én a superintendens, Dobozy Mihály főcurá-

tor s a debreczeni consistorium rendes tagjainak jelenlétében határoztatik:

Ágens Demjén Györgynek, a bekövetkezhető kellemetlenségek kikerülése végett, az 1762-ik és 1763-ik évekre ám adassék ki fizetése a mi részünkről 560 frt öszszegben. De ezen öszszeg csak akkor fog elküldetni, ha az ágens a számára készítendő hivatalos utasítást elfogadja, aláírja és megküldi. III. köt. 28. 29. lap.

Tóth S.

(Folyt. köv.)

Különfélék.

Egyetemes konventje az ev. ref. egyháznak — a mint már régebben jeleztük — e hó 17-én kezdi meg üléseit Budapesten. Az előző nap nov. 16-án, a püspöki és főgondnoki kar tanácskozik középiskoláink államsegélyezése tárgyában. A mint értesülve vagyunk, a konventnek legközelebbi juniusi gyűléséből e tárgyban intézett feliratára, a vallás- és közoktatási miniszter kedvezőleg válaszolt; a tanárok fegyelmi ügyeiben, az ilyen államilag segélyezett iskoláknál is — megalégszik a kormány, az egyházi törvényekben előszabott eljárási módozatoknak szoros megtartásával.

Dr. Fodor Ferencz, a mult tanévben a debreczeni főiskolánál tanítóképezdei helyettes tanár, hosszas betegeskedés után meghalt. Egy kitűnőleg képzett, nemes törekvésű, szelid lelkületű, humanus jellemű, hivatott tanférfit vesztettünk benne. Áldás emlékére!

Ifjaink a külföldön. Nemrég fölemlítettük lapunkban, hogy főiskolánkból ezuttal négy ifju tanul külföldi egyetemeken. Most egy ötödikről is említést tehetünk, Futó Zoltánról, ki a berlini egyetem hallgatója s kitől jelen számunkban egy szépen irt közleményt hozunk.

A közegészségtan tanításaért a m.-szigeti jogakadémian az illető előadó tanárnak 100 frt tiszteletdíjjal utalványozott a vallás- és közoktatási miniszter.

Mária nostrai országos fegyintézeti ev. ref. lelkészi állásra, az illavai országos fegyintézetnél alkalmazva volt Várady Bálint helyeztetett át az igazságügyi miniszterium által.

Megjelentek: A miskólczi ev. ref. főgymnasium története. Irta Dr. Kovács Gábor tanár. 8-ad rétt. Miskólcz, 1885. 267 lap. Ára 1 frt. A tiszta jövedelem a miskólczi tanári nyug- és gyámintézet részére fog fordítatni. E kiváló művet ajánljuk iskolaügyünk fejlődése iránt érdeklődők nagy becsü figyelmébe.

Protestáns uj képes naptár 1886-dik évre. Szerkesztette Duzs Sándor tanár. Ára 50 kr. A már ismeretes tapintattal, egyházi életünk fejlődését kísérő avatott kezekkel van szerkesztve. Ajánljuk szives figyelembe.

Felelős szerkesztő: Tóth Sámuel. Szerkesztőtársak: Csiky Lajos, Géresi Kálmán.